

ЕКОНОМІЧНІ ЗЛОЧИННИ ЯК ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

Васильчишин Олександра Богданівна

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри безпеки та правоохоронної діяльності,
Західноукраїнський національний університет*

На сьогодні в Україні посилюються такі криміногенні явища, як тінізація та монополізація економіки, легалізація (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом, незаконні дії з документами на переказ, платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків, електронними грошима тощо [1, с. 127]. Звідси формується загрозлива ситуація у економічній сфері країни, де останніми роками збільшилася кількість протиправних діянь, які призводять до ненадходження до бюджету країни значних коштів, підриву довіри європейських держав, що загалом впливає на забезпечення національної безпеки України, особливо в період збройної агресії російської федерації. Тому дослідження питання протидії та зменшення кількості економічних злочинів є актуальним задля належного забезпечення національної безпеки України.

Згідно Стратегії економічної безпеки до 2025 року стан розвитку економіки України протягом останніх 10 років не давав змоги забезпечувати національні економічні інтереси. Протягом 2010–2019 років стан економічної безпеки оцінювався як незадовільний із погіршенням показників практично за всіма складовими до небезпечного рівня у 2012 році та 2014 – 2015 роках. За розрахунками Міністерства економіки України, середнє значення рівня економічної безпеки за цей період становило 40 відсотків – зона рівня незадовільного стану (за результатами перерахунку рівня економічної безпеки України за основними складовими економічного характеру). У 2019 році рівень економічної безпеки України становив 43 відсотки, а за підсумками першого півріччя 2020 року – 41 відсоток [2]. Загалом показники всіх основних складових економічної безпеки станом на прийняття у 2021 році вище згадуваної Стратегії залишалися низькими, що породжувало високі ризики проявів масштабних дестабілізаційних явищ у розвитку економіки в довгостроковій перспективі.

Слід зауважити, що економічні злочини – це діяння, які порушують відносини власності та встановлений порядок здійснення господарської діяльності, передбачені кримінальним законом. До них належать такі правопорушення, як ухилення від сплати податків, шахрайство, розтрата

майна, фіктивне підприємництво, контрабанда, незаконне виготовлення підакцизних товарів, порушення трудового законодавства.

Повномасштабне вторгнення російської федерації 2022 року стало передумовою й нових схем економічних злочинів як наприклад шахрайство зі збором коштів ніби для Збройних сил України, псевдоволонтерство, нові схеми ухилення від сплати податків, рейдерські захоплення приватного майна тощо.

Також розвиток диджиталізації, крім позитивних аспектів щодо обслуговування й добробуту громадян України, сприяв виникненню нових схем економічних злочинів, що негативно впливають на забезпечення національної безпеки України. Соціальні мережі вагомо впливають на суспільство, змінюючи комунікацію, поширення інформації та громадську думку, але водночас створюють ризики для психологічного здоров'я та безпеки. Вони об'єднують людей, надають платформу для самовираження та мобілізації, проте можуть сприяти залежності, поширенню дезінформації, формуванню «бульбашок фільтрів» та негативному впливу на самооцінку через соціальні порівняння. Зокрема, соціальні мережі використовуються для купівлі-продажу від дрібних речей до купівлі нерухомості у зарубіжних країнах, електронних горішків, о породжує нові схеми економічних злочинів [3].

Грунтовне вивчення та запровадження позитивного зарубіжного досвіду є дуже важливим для встановлення власної моделі ролі нашої держави в регулюванні питань економічної безпеки як складової національної безпеки. Досвід таких країн, як Австрія, Грузія, Італія, Польща, США та інших свідчить [4, с. 19], що в державі може ефективно працювати єдиний орган по боротьбі з правопорушеннями у сфері фінансів та протидії економічних злочинів. Створення єдиного правоохоронного органу зі спеціалізацією на розслідуванні фінансових злочинів є досить поширеною практикою серед розвинених країн.

Економічний стан України за останні роки свідчить про те, що держава за допомогою тих наявних інституцій, які у неї є, неспроможна належно контролювати формування та рух фінансових потоків, хаотичність яких згубно впливає на економічну безпеку як складник національної безпеки України. Реалії діяльності вітчизняних органів досудового розслідування економічних злочинів свідчать про некомпетентність, зловживання та процвітання корупції. Зарубіжний досвід урегулювання цього питання свідчить про дієвість створення єдиної інституції розслідувань економічних злочинів [5, с. 242–243].

Тому, у 2021 році в Україні був прийнятий закон «Про Бюро економічної безпеки України», у якому передбачено створення інституції Бюро економічної безпеки, основними завданнями якого є: виявлення зон ризиків у сфері економіки шляхом аналізу структурованих і неструктурованих даних; оцінювання ризиків і загроз економічній

безпеці держави, напрацювання способів їх мінімізації та усунення; надання пропозицій щодо внесення змін до нормативно-правових актів з питань усунення передумов створення схем протиправної діяльності у сфері економіки; забезпечення економічної безпеки держави шляхом запобігання, виявлення, припинення, розслідування кримінальних правопорушень, що посягають на функціонування економіки держави; збирання та аналіз інформації про правопорушення, що впливають на економічну безпеку держави, та визначення способів запобігання їх виникненню в майбутньому; планування заходів у сфері протидії кримінальним правопорушенням, віднесеним законом до його підслідності; виявлення та розслідування правопорушень, пов'язаних з отриманням та використанням міжнародної технічної допомоги; складання аналітичних висновків і рекомендацій для державних органів з метою підвищення ефективності прийняття ними управлінських рішень щодо регулювання відносин у сфері економіки [6].

У 2024 році діяльність інформаційно-аналітичних підрозділів Бюро економічної безпеки (БЕБ) була зосереджена на виконанні пріоритетних завдань із виявлення ризиків вчинення кримінальних правопорушень, віднесених законом до підслідності БЕБ, прогнозів їх розповсюдження та можливих способів реагування з метою їх нівелювання та попередження. Протягом 2024 року детективами БЕБ розслідувалось 6 805 кримінальних проваджень, із яких у звітному періоді розпочато проваджень безпосередньо детективами БЕБ 3108 проваджень. Водночас детективами БЕБ здійснювалось досудове розслідування у 7 441 кримінальному правопорушенню. Зокрема кримінальні правопорушення проти власності – 895, а кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності – 5 547 [7].

Як бачимо, результати протидії й знешкодження наслідків економічних злочинів, що є загрозою національної безпеки, є, проте нові виклики й загрози триваючої повномасштабної війни потребують інтенсивних дій як збоку Бюро економічної безпеки так й інших правоохоронних органів задля належного забезпечення націогальної безпеки України.

Список використаних джерел:

1. Васильчишин О.Б. Фінансові злочини у фіскальній сфері як загроза економічній безпеці України. *Світ фінансів*. 2021. № 1(66). С. 124–137. URL: <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/1422/1428>
2. Стратегія економічної безпеки України до 2025 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2021#Text>
3. Vasylchyshyn O. S., Kovalchuk V. Social media as a factor in the transformation of public administration, justice and legality. *Multidisciplinary Reviews*. 2024. No. 7. URL: https://www.researchgate.net/publication/382040121_Social_media_as_a_factor_in_the_transformation_of_public_administration_justice_and_legality

4. Васильчишин О., Титор В., Цар А. Імплементация зарубіжного досвіду щодо розслідування фінансових злочинів. *Економічний аналіз*. 2020. № 30. С. 17–23. URL: <file:///D:/Users/Oksana/Downloads/1990-6565657907-1-PB.pdf>

5. Васильчишин О.Б. Бюро фінансових розслідувань: необхідність та вітчизняні реалії. *Інфраструктура ринку*. 2020. № 44. URL: <http://www.market-infr.od.ua/uk/44-2020>

6. Про Бюро економічної безпеки України. Закон України від 28 січня 2021 року № 1150-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20#Text>

7. Звіт Про діяльність Бюро економічної безпеки 2024 рік (відповідно до статті 35 Закону України «Про Бюро економічної безпеки України»). URL: <https://esbu.gov.ua/storage/app/sites/32/2025/Zvit-ESBU-2024.pdf>